

Arhitectura tradițională din microzona Bujoreni-Muereasca, jud. Vâlcea

Ionuț Dumitrescu

În microzona Bujoreni-Muereasca sunt distribuite 15 sate care aparțin la doua comune: Bujoreni (cu satele Olteni, Bogdănești, Bujoreni, Gura Văii, Lunca, Malu Alb și Malu Vârtop) și Muereasca, care se învecinează la nord și la vest cu comuna Bujoreni, cu satele Muereasca de Jos, Andreiești, Coasta, Găvănești, Hotarele, Muereasca de Sus, Pripoara și Șuta. Primul act de atestare a satului Bujoreni, în care alături de acesta apare menționat și satul Olteni, este un hrisov din 25 iunie 1436, emis la Târgoviște de voievodul Alexandru Aldea.¹ Primul document de atestare a satului Muereasca este un hrisov emis de Alexandru Voievod la 13 februarie 1574, prin care acesta întărește boierilor Podea, Badea, Stan și Odoleanu dreptul de stăpânire asupra acestor locuri.²

La sfârșitul secolului al XIX-lea cele două comune făceau parte din plaiul Cozia. Ocupația principală a locuitorilor era cultivarea pământului și creșterea animalelor. Se cultiva mai ales porumb, grâu mai puțin. Totodată, pomicultura a devenit o îndeletnicire de tradiție, perioada dintre 1880-1914 fiind marcată de un progres continuu, sporind suprafețele de pomi (mai ales cu pruni).³ Locuitorii au practicat diverse meserii, între care remarcăm dulgheria, rotăria, zidăria și confecționatul banițelor. Cei mai numeroși și vestiți băniceri pe care i-a reținut memoria colectivă activau în Vâlcea, la Gurguiata, Muereasca de Sus și Sutești.⁴ Pe la sfârșitul secolului al XIX-lea, în Muereasca de Sus erau înregistrați oficial nu mai puțin de 30 de băniceri care-și desfăceau marfa în toată Oltenia.⁵ Pe teritoriul județului Vâlcea produsul muncii îl desfăceau la bâlciul de la Râureni și în cele două bâlciuri de la Râmnic, la 29 iunie și 14 octombrie. La sfârșitul secolului al XIX-lea în satele celor două comune erau înregistrate aproximativ 900 de case.⁶

Tipul de așezare cel mai frecvent întâlnit în această microzonă este cel cu satele înșirate de-a lungul unei artere circulante (Bujoreni) sau a unei văi care urcă

1 C. Tamaș, Ion Soare, Carmen Manea Andreescu., *Tezaur medieval vâlcean, vol. I*, 1388-1715, București, 1983, doc. nr. 18, p. 26

2 ***, *Documente privind istoria României. B. Țara Românească. Veacul al XVI-lea, vol. IV, (1571-1580)*, București, Ed. Academiei, 1952, doc. nr. 137, p. 133

3 Ion Botu, Petre Purcărescu, *Contribuții la istoricul pomiculturii vâlcene, în Studii Vâlcene*, V, 1982, p. 158

4 Gheorghe Iordache, *Ocupații tradiționale pe teritoriul României*, vol. IV, Ed. Scrisul Românesc, Craiova 1996, p. 234

5 Constantin Lahovary, *Marele Dicționar Geografic al României*, vol. IV, p. 412

6 C. Alessandrescu, *Dicționar geografic al județului Vâlcea*, 1983.

până în coama dealului,cum este cazul comunei Muereasca.

Pe teritoriul celor două comune se află câteva importante monumente istorice: biserica Sf.Nicolae a fostului schit Olteni din satul cu același nume,construită între 1568 și 1576⁷ și extinsă în secolul XVII-XVIII, mănăstirea Frăsinei,construită în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea,situată în satul Șuta și Cula Bujoreanu din satul Bujoreni,ridicată între 1806-1812. Mănăstirea Frăsinei este una din cele mai cunoscute mănăstiri din România,fiind singura care respectă cu strictețe rânduiala Sf.Munte Athos(nu se mănâncă carne niciodată,decât pește,foarte rar,în anumite ocazii,iar accesul femeilor este interzis,motiv pentru care Sf.Calinic a instituit și un blestem pentru cine nu respectă rânduiala),din această cauză fiind considerat Athosul românilor. Este singura mănăstire din țară a cărei avere nu a fost secularizată în anul 1863,păstrându-și dreptul de proprietate asupra terenurilor până astăzi.⁸

Cula Bujoreanu s-a construit la începutul secolului al XIX-lea pentru refugiu și apărare împotriva invaziilor cârjaliilor. Construcția apare ca un dreptunghi cu 2 nivele: parter și etaj. La început ea a avut 3 nivele.Ultimul nivel a dispărut în timp datorită vicisitudinilor vremii.Vizibilitatea se întinde spre miazăzi până la fostul schit Cetățuia,iar spre răsărit , pe Valea Oltului,până la schitul Fedeleșoiu.⁹ Cula de la Bujoreni face parte din complexul în aer liber organizat în jurul său și este pusă în valoare prin grija muzeografilor vâlceni.¹⁰

Muzeul Satului Vâlcean situat în satul Bujoreni conservă și valorifică științific și muzeistic patrimoniul arhitectural și tehnic tradițional al județului Vâlcea,acoperind secolele XVIII-XX. Este depozitarul unui semnificativ și valoros patrimoniu al artei tradiționale vâlcene.Prin patrimoniu,concepție si management este integrat în circuitul muzeelor europene în aer liber.¹¹

Element cultural fundamental,nucleu al gospodăriei și spațiu cu funcții multiple pentru satisfacerea nevoilor familiei atât în planul vieții materiale, cât și spirituale,locuința este, în același timp,expresia concepției estetice a țaranului,evidentă în formele arhitecturii și ale organizării interiorului,în strânsă legătură cu valențele utilitare.Cuvântul „ casa” are încă din latina vulgară înțelesul de casă și nu de colibă,dar, la fel ca în multe alte limbi romanice,are și înțelesul de „încăpere” sau „cameră”.¹²

7 Constantin Bălan,*Inscripții medievale și din epoca modernă a României. Județul istoric Vâlcea (sec.XIV-1848)*,Ed. Academiei Române,București 2005, p.73

8 Eugen Petrescu,*Județul Vâlcea-615 ani de atestare documentară(1392-2007)*,Ed. Fortuna 2007, p.95

9 Iancu Atanasescu, Valeriu Grama,*Culele din Oltenia.*,Ed. Scrisul Românesc,Craiova 1974,p.77

10 I. Godea,*Culele din România. Tezaur de arhitectură europeană.* Ed. De Vest,Timișoara 2006,p.134

11 Ligia Elena Rizea,Ioana Ene, *Monumentele istorice din județul Vâlcea.Repertoriu și cronologie*,Ed. Conphys,Râmnicu Vâlcea 2007, p.25

12 Sultana Avram, *Locuința rurală românească. Moșteniri și factori de schimbare*, Ed. Techno

Cercetând arhitectura tradițională în microzona formată din comunele Bujoreni și Muereasca se constată că aceasta cuprinde o varietate de tipuri arhitectonice în care tradiția arhitecturii locale se păstrează sub forme evaluate până în prezent. Această varietate tipologică a construcțiilor vechi țărănești ce formează un tot unitar se încadrează armonios în marea varietate tipologică a arhitecturii vâlcene, unanim apreciată prin bogăția fanteziei și priceperii meșterilor locali.

Dacă la început se poate constata existența unor tipuri arhitectonice comune întregii microzone, la o cercetare mai amănunțită se pot distinge totuși numeroase elemente specifice fiecărei localități în parte, apărând, astfel, în mod evident, personalitatea arhitectonică a fiecărei așezări. Particularitățile arhitectonice specifice fiecărei comune au apărut și s-au păstrat în condițiile așezării în imediata apropiere a acestor localități, caz în care influența reciprocă ar fi putut duce la îndepărtarea unor diferențieri evidente în arhitectura acestora. Menținerea acestui specific local al fiecărei din aceste două comune este justificată, în primul rând, de existența unei puternice tradiții locale a meșterilor constructori care și-au păstrat neștirbită personalitatea meseriei lor.

În comuna Bujoreni tipul reprezentativ de casă veche este casa joasă cu sală în față din care s-a desprins apoi un alt tip de casă, și anume casa joasă cu sală și foișor. Sala pe care o întâlnim la toate tipurile de case este o prelucrare sub formă evoluată a prispei caracteristice casei foarte vechi la care s-a adăugat pălimarul, realizat din scândură simplă fixată vertical. Scândura traforată la pălimar apare la construcțiile din această microzonă la începutul secolului al XX-lea. Această tehnică ornamentală, traforajul, este legată de apariția și răspândirea în mediul rural a ferăstrăului de mână pentru tăiat lemnul. Creșterea elementelor destinate să împodobească fațada unei case vechi putea să dureze timp de câteva luni, în timp ce traforatul scândurilor, chiar atunci când ornamentația este abundentă, ia cam o săptămână sau 10 zile de lucru.¹³

Trecerea de la prispă la sală a fost făcută printr-un tip intermediar de sală la care pălimarul avea o simplă mână curentă făcută dintr-o șipcă de lemn cioplită cu barda și încastrată la ambele capete în stâlpii sălii prin cep de lemn. Acest tip de balustradă poartă denumirea locală de *plimbă*.

Urmărind modul de așezare al foișorului, se poate constata că marea majoritate a caselor au foișorul plasat pe partea stângă, și numai foarte rar este întâlnit pe partea dreaptă sau central, aceasta fiind una din caracteristicile arhitecturii vâlcene. Intrarea în foișor este făcută pe una din părțile lui laterale. La casa cu sală și foișor scara poate rămâne neacoperită sau acoperită prin supralărgiri de streășină, cu sau fără racordări.¹⁴

Spre deosebire de aceste tipuri de casă întâlnite în satele așezate în imediata

Media, Sibiu 2004, p. 17

13 P. Petrescu, *Arhitectura țărănească de lemn din România*, Ed. Meridiane, București 1974, p. 39

14 Adrian Gheorghiu, *Scara de acces ca formă arhitectonică în arhitectura populară românească, în revista Muzeelor și Monumentelor. Monumente istorice și de artă, anul XLV, nr. 1, 1976, p. 19*

apropiere a Văii Oltului, în satele de pe văile mai abrupte ce coboară perpendicular pe Valea Oltului, cum este Bogdănești, se întâlnește tot mai des casa înaltă cu sală și foișor, tip de casă determinat de unghiul mare de pantă al curții, cât și de cauze de ordin utilitar, dând în această situație posibilitatea construirii beciului sub casă. La casele înalte cu foișor, care au la parter o pivniță, intrarea în pivniță se face de obicei prin partea din față a foișorului, unde este situat gârliciul. Pentru a pătrunde în pivniță sunt de obicei 2 uși : prima la intrarea în gârlici, construită din lemne încrucișate în unghi drept (zăbrele), care lasă să pătrundă aerul și lumina, și a doua la intrarea în pivniță, construită la nivelul zidurilor din față ale etajului.¹⁵

La casa înaltă în afara de sala sprijinită pe stâlpi fixați în pământ, se întâlnește și sala în consolă susținută pe grinzi masive de lemn ce ies în afara tălpii casei care poartă denumirea locală de „urși”. O astfel de construcție este casa Armășelu Gheorghe din satul Muereasca de Jos, ridicată în anul 1902. Este construită pe o temelie din piatră zidită în *uscat*, supraînălțată, adăpostind pe sub toată casa beciul, care ulterior a fost tencuit interior și exterior. Peste temelia din piatră au fost așezați urșii, ciopliți cu securea, și tălpile casei. Sala este plasată spre răsărit și sud și este suspendată pe urși. Pereții sunt realizați din cărămidă arsă. Casa are două încăperi mari și o perdea pe partea de nord ce a fost transformată în bucătărie.

Un element important ce contribuie în mare măsură la întregirea aspectului exterior de ansamblu, al casei țărănești este dat de stâlpii sălii. La toate tipurile de casă veche, stâlpii sălii ce susțin streșina sunt din lemn cioplit pe patru fețe cu muchia ascuțită sau cu muchia cioplită, fără încrustații pe ei, în puține cazuri având câte o cioplitură la mijloc, la nivelul pâlmarului. În Bujoreni se întâlnește un tip mai nou de stâlpi, căptușiți cu scândură, de la care se face apoi o trecere aproape bruscă la stâlpul de zid. În Bogdănești, tradiția stâlpului de lemn a cunoscut o dezvoltare mai accentuată, evoluând, după 1930, de la forma lui simplă la stâlpul de forme diferite cu încrustații în motive geometrice din ce în ce mai complexe, mai bogate, producându-se o adevărată explozie în ornamentația stâlpilor.

În funcție de planul casei și al destinației încăperilor, tipul de locuință cel mai frecvent întâlnit este cel cu două încăperi și o singură intrare. Intrarea în casă se face prin camera denumită „la foc”, care are funcții multiple: bucătărie, cameră de dormit. În această încăpere se află o vatră liberă cu coș suspendat și corlată. Din această încăpere se trece în camera bună, hodaia unde se află o sobă de cărămidă așezată lângă peretele median, cu deschiderea către vatra din camera alăturată. Un alt tip de locuință, care s-a răspândit după cel de-al doilea război mondial este acela cu trei încăperi și două intrări. Planul unei astfel de case este compus din odaia de locuit, tindă și o a doua odaie de locuit cu tendința de a deveni odaie frumoasă, care avea acces direct de pe prispă, unde erau primiți oaspeții.

15 P. Petrescu, Paul H. Stahl, *Construcții țărănești din Vâlcea*, în S.C.I.A., *seria Artă Plastică*, tomul 12, nr. 1, 1965, p. 154

Lângă casa cu două camere exista și mai există încă o perdea sau polată, construcție de lemn alipită peretelui din spatele casei sau celui din partea opusă drumului. Acoperișul ei este format prin prelungirea acoperișului casei. Plasarea perdelelor în special în spatele caselor poate fi justificată și prin dorința de a proteja casele împotriva vântului, a umidității, pentru că este cunoscut că la Est și Sud de Carpați se observă predominarea vânturilor din două sensuri, ambele fiind peste tot aproape paralele cu direcția generală a lanțului carpatic pe care îl înconjoară.¹⁶

La unele case din Bogdănești această încăpere a fost transformată în bucătărie, având denumirea de cunie. În satele din comuna Muereasca, cunia apare de cele mai multe ori ca o construcție anexă independentă, realizată din bârne de lemn, cu acoperiș în patru ape. În cunie se întâlnea foarte rar vatra cu corlată, pregătirea hranei făcându-se în trecut la cujbă (bucată de lemn, bifurcată la capăt care se fixează în pământ și de care se leagă sau se atârână, cu un lanț, ceaunul deasupra focului), iar apoi la pirostriei.¹⁷ În ambele cazuri cunia nu avea coș, fumul ieșind pe sub streșină.

Urmărind modul de orientare al caselor se poate remarca faptul că așezarea lor nu este făcută la întâmplare, ci sunt respectate unele principii de ordin estetic și utilitar, luându-se în considerație o anumită orientare atât față de curte, cât și față de drum. Sub acest aspect, în așezările cu locuințe compacte, se constată că toate casele sunt așezate cu fața la curte, iar în raport cu drumul cu una din părțile laterale spre drum, constatându-se la toate respectarea așezării lor cu aceeași parte spre drum. În cazul satelor cu case dispersate, cum este satul Șuta, în care drumul e înlocuit cu potecă, la așezarea locuințelor nu este luat în considerație locul de trecere al potecii, orientarea casei fiind făcută numai față de curte.

Materialele și tehnicile de construcție comportă numeroase elemente comune întregii microzone, precum și unele elemente specifice fiecărei comune în parte. Toate tipurile de case tradiționale din cele două comune au soclul realizat din piatră, de cele mai multe ori în tehnica zidăriei uscate, peste care este așezată talpa casei din bârne groase de stejar. În vreme ce în comuna Bujoreni pereții sunt făcuți din paiantă, sistem de construcție bazat pe un schelet de lemnărie a cărei umplutură este constituită din împletitură de nuiele lipită, în Muereasca, pe lângă acest tip, este frecvent folosit peretele din bârne de lemn rotunde îmbinate la capete în cășițe (la casele vechi) ori cu secțiunea dreptunghiulară, ce erau așezate pe muchie și fixate între stâlpii casei într-o scobitură, astfel încât capetele bârnelor nu ieșeau în afara marginii de la pereți (încheietura dreaptă constă în două creștături rectangulare făcute pe două din laturile opuse ale bârnei cioplite în patru muchii).

O trăsătură generală a arhitecturii țărănești din această microzonă, ca de altfel

16 *** *Monografia geografică a R.S.R.*, vol. I, București, Ed. Academiei, 1960, p. 289

17 Informator Popescu Gheorghe, 84 de ani, satul Șuta, comuna Muereasca

în toată Vâlcea, o constituie tencuirea și văruierea pereților de lemn ai caselor.¹⁸ Tencuirea caselor presupune o operație prealabilă, și anume ceea ce se numește cercuială. Această operație constă în baterea pe pereții casei a unor nuiele de alun. Acestea se sparg în două la cuțitoaie și apoi se bat cu cuie mici pe bârnele pereților. În modul acesta, pereții nu mai prezintă o suprafață netedă de care tencuiala nu are cum să se prindă. După o primă lipire cu un strat gros de lut se dă o tencuială subțire, care are rostul de a nivela toată suprafața, iar apoi se văruieste.

La construcțiile vechi stâlpii casei erau fixați între talpa casei și grinzi prin cep de lemn, tot astfel fiind fixați și lații pe căpriori pe care se bătea șindrila. Tavanul încăperilor avea grinzile aparente. Peste acestea erau prinse transversal scânduri de fag cu o margine ascuțită din bardă și fixate prin suprapunerea marginilor. După aceea s-a trecut la tavanul de șipcă lipit cu lut. Pardoseala încăperilor era din lut, mai rar din scândură, iar cea a sălii din blăni groase de lemn așezate longitudinal și, apoi, din scândură subțire așezată transversal. În privința ferestrelor se remarcă prezența a două tipuri: cel mai vechi este reprezentat de fereastra de formă pătrată de dimensiuni mici, cu patru ochiuri, de la care s-a trecut apoi la fereastra de formă dreptunghiulară de dimensiuni mai mari, cu șase ochiuri. Acoperișul era realizat din șindrila¹⁹, în patru ape, aceasta fiind așezată pe două sau trei rânduri și fixată în cuie de fier. Ușa era făcută dintr-o singură blană de lemn fixată în cep sau în balamale simple ori din două blăni de lemn fixate prin interior, la ambele capete, cu câte o șipcă cu ajutorul cuielor de lemn. După primul război mondial a apărut ușa din mai multe scânduri prinse la capete cu câte o șipcă în cuie de fier, iar de la acest tip s-a trecut la ușa din tăblii prinse în ramă.

Deși la toate tipurile de casă veche din această microzonă elementele decorative sunt rar întâlnite, iar acolo unde apar sunt destul de simple, totuși valoarea lor artistică nu poate fi contestată, ea remarcându-se, în primul rând, prin proporțiile armonice ale tuturor elementelor constructive, cât și ale construcțiilor în ansamblu. Totodată, demn de remarcat este faptul că menținerea până în prezent a unor construcții vechi de o apreciabilă valoare documentară a creat posibilitatea cercetării arhitecturii țărănești specifice acestei microzone în întregul ei proces evolutiv.

18 Statistica clădirilor efectuată în 1912 arată că în Vâlcea 87% din case aveau pereții din lemn, Cf. L. Colescu, *Statistica clădirilor și a locuințelor din România, întocmită pe baza Recensământului general al populației din 19 decembrie 1912 - 1 ianuarie 1913*, București, 1920, p. 55

19 În ceea ce privește materialul cu care se învelea acoperișul, aceeași statistică consemnează că 78,3% din case erau acoperite cu șită.

The traditional architecture from the Bujoreni-Muereasca Microzone, Valcea county

Researching the traditional architecture in the composed microzone from Bujoreni and Nuereasca villages, it is ascertain that this microzone have many kinds of architectonical types, in wich the tradition of local architecture it is kept under various forms until our days. This typological variety of the old peasant houses wich forms the unitarity, it is harmonious bordered in the great typological variety of Valcea architecture, unanimous apreciated through the exuberance fantasy and the skils of the local masters.

If at the begining it can be proved the existence of some common architectonical types of the entire area, making a new research it can be distinguished numerous elements, specific of each village, looking as, obvious the architectonical personality of each establishment. The specific architectural particularities of each village appeared and have been kept in the establishments background, nearby this villages, so the mutual influence could drive at the moving off, of a few obvious diferences in this architecture. The manteinance of this local tradition of each two of this villages is justified first of all, by the existence of a local and strong tradition of the building masters, wich kept their job personality intact.

Noteworthy is the fact that the manteinance untill our days of some old buildings, of an documentary appreciable value, created the possibility of researching the village architecture, specific of this microzone in her entire evolutionary process.